

Жук Л.А.
доктор економічних наук, професор
Юридичний інститут
Національний авіаційний університет, м. Київ
Жук І.Л.
кандидат економічних наук,
старший науковий співробітник,
РВПС НАН України, м. Київ

СУСПІЛЬНО-КОРИСНА ПРАЦЯ ТА ЇЇ РОЛЬ В ВИПРАВЛЕННІ ТА РЕСОЦІАЛІЗАЦІЇ ЗАСУДЖЕНИХ

Відомо, що в Конституції України (ст.43) забороняється примусова праця і проголошені принципи волі праці, однак в Кримінально-виконавчому кодексі України (ст. 118) збережена обов'язковість праці для засуджених, де відмічено, що: - засуджені до позбавлення волі повинні працювати в місцях і на роботах, які визначаються адміністрацією колонії. Засуджені залучаються до суспільно корисної праці з урахуванням наявності виробничих потужностей, зважаючи при цьому на стать, вік, працездатність, стан здоров'я і спеціальність. Засуджені залучаються до праці, як правило, на підприємствах, у майстернях колоній, а також на державних та інших формах власності підприємствах за умови забезпечення їх належної охорони та ізоляції; - засудженим чоловікам віком понад шістьдесят років, жінкам – понад п'ятдесят п'ять років, інвалідам першої та другої групи, хворим на активну форму туберкульозу, жінкам з вагітністю понад чотири місяці, жінкам, які мають дітей у будинках дитини при виправних колоніях, дозволяється працювати за їхнім бажанням з урахуванням висновку лікарської комісії колонії. В сучасних умовах ринкової трансформації суспільства постає питання про обов'язковість і доцільність праці засуджених та її каральну спрямованість. О.М. Джужа, В.О. Корчинський, В.О. Фаренюк вважають, що праця в установах виконання покарань не є каральною і в економічному змісті примусовою. На думку О.І. Зубкова праця є не тільки засобом біологічного розвитку людини, але виступає і засобом постійного розвитку і формування потреб особистості, сприяє розвитку особистих здібностей, навичок і умінь. М.А. Стручков вважав, що праця засуджених до позбавлення волі є складовою частиною всієї суспільної праці, планово організованої як у межах одного підприємства, так і в масштабах усієї держави. При цьому малося на увазі, що в соціально-економічному аспекті засуджений є працівником, праця якого, навіть при наявності цілого ряду обмежень, за своїм змістом і суттю мало чим відрізняється від праці вільного громадянина.

На наш погляд в сучасних умовах демократії та гуманізації суспільства виправних установ праця повинна бути вільною, якщо засуджений не бажає працювати й у нього є грошові нарахування, то він може працювати, а може і не працювати і тому принцип обов'язковості праці в виправних установах повинний бути скасований. Праця засуджених відрізняється від праці пересічних громадян і має свої специфічні особливості. Засуджені в місцях позбавлення волі не мають

права обирати професію за власним бажанням, не можуть вільно переходити з одного місця роботи на інше, не мають трудових книжок, на особисті рахунки засуджених нараховується лише 50,0% від зароблених ними грошей, а решта лишається на утримання виправних установ. Їм заборонено при собі мати гроші, цінні речі, вони носять форму встановленого зразку. У засуджених є також ряд обмежень режимного характеру. За порушення режиму засуджені можуть бути поміщені в дисциплінарний ізолятор або в приміщення камерного типу тощо. В умовах планової економіки праця засуджених була складовою системою суспільно-корисної праці, де праця була обов'язковою для всіх працездатних громадян. В сучасних же умовах реформування економіки, коли ринок праці виступає регулятором трудових відносин, виникає необхідність реформування і в організації та використанні праці засуджених в УВП.

Таким чином, виходячи із вищевикладеного можливо зробити такі висновки:

- по-перше, праця засуджених в місцях позбавлення волі перш за все має вирішувати виховні, педагогічні задачі і повинна бути засобом компенсації скорочення виділених із державного бюджету коштів на утримання кримінально-виконавчої системи, в тому числі і незанятих працею засуджених;

- по-друге, негативні явища в місцях виконання покарань по незанятості засуджених працею, можуть бути усунуті за умови участі органів державної влади та самоврядування, які повинні здійснювати державні замовлення на виробництво продукції, яку виробляють підприємства установ виконання покарань, здійснювати виробництво продуктів установами виконання покарань для потреб оборони в промислових товарах, а також в виробництві сільськогосподарської продукції, для чого місцеві органи зобов'язати виділяти установам виконання покарань земельні ділянки по місцю розташування виправних установ;

- по-третє, в Кримінально-виконавчому законодавстві зберегти обов'язковість праці засуджених до позбавлення волі повинна бути пов'язана з забезпеченням відповідних гарантій реалізації цього обов'язку для більшої частини засуджених. Крім того, варто більш чітко визначити відповідальність засуджених за ухилення від виконання цього обов'язку, що вимагає внесення відповідних змін до КВКУ;

- по-четверте, праця засуджених відрізняється від праці пересічних громадян, а саме праця засуджених не є в юридичному змісті працею добровільною, а здійснюється в процесі відбування покарання за вироком суду, тільки в порядку державного примусу, тобто в цьому значенні можливо твердити що праця носить частково примусовий характер.